

Довідково-бібліографічні ресурси: формування і використання

У семінарі «Довідково-бібліографічні ресурси: формування і використання» взяли участь провідні фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Одеської національної наукової бібліотеки, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного, Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету та ін.

Керівник центру науково-бібліографічної інформації НБУВ, д-р наук із соц. комунікацій **Т. В. Добко** висвітлювала формування довідково-бібліографічних ресурсів у процесі науково-бібліографічної діяльності бібліотек упродовж ХХ–ХХІ ст., виділивши її основні етапи, що визначаються історичними умовами розвитку українського суспільства та актуалізацією певних аспектів змісту науково-інформаційної, довідково-бібліографічної діяльності, окреслила напрями еволюції їх науково-методичних засад. Доповідачка констатувала: нині українські бібліотеки об'єднують свої зусилля щодо формування зведених електронних каталогів (поки що на відомчому і регіональному рівнях), є успіхи у справі створення загальнодержавних баз даних – реферативної «Україніка наукова», повнотекстової «Наукова періодика України» та ін. Бібліотека стає інтелектуальним центром, зростає її роль як професійного інформаційного посередника між інформацією і користувачем. Збільшення засобів і можливостей доступу до інформації підвищують рівень ефективності бібліотечного обслуговування, сприяють комфортному самообслуговуванню віддалених користувачів.

Проблема трансформації довідково-бібліографічного апарату (ДБА) наукової бібліотеки порушувалася у доповіді наук. співробітника НБУВ **В. А. Шкаріної**. Вона акцентувала увагу на складнощах дослідження ДБА бібліотеки як єдиної системи у той час, коли стрімко розвивається та домінує над традиційною його електронна складова. Виокремивши термінологічний, теоретичний та практичний аспекти питання, дослідниця зазначила, що електронне середовище неминуче зближує учасників системи документних комунікацій. Наукова бібліотека бере активну участь в інформаційному процесі: застосовує методи поглибленого аналітико-синтетичного опрацювання документів, формує інтегровані ресурси з розширеними пошуковими можливостями, орієнтує користувачів у багатоплановому онлайн-серве-

довищі та надає стандартизовані вихідні формати опису електронних ресурсів для наукового обігу.

Про формування краєзнавчих науково-інформаційних ресурсів йшлося у двох наступних доповідях. Зав. відділу Одеської національної наукової бібліотеки (ОННБ), канд. іст. наук **Л. І. Саснко** виокремила основні етапи зародження та становлення краєзнавчої діяльності на Одещині, ознайомила аудиторію з новими формами представлення краєзнавчої інформації на сайті ОННБ: серією краєзнавчих та біобібліографічних покажчиків, ретроспективною конверсією картотеки «Вулиці Одеси», технологією поширення інформації про науково-інформаційні продукти і послуги бібліотеки у соціальних мережах. Мол. наук. співробітник НБУВ **С. І. Дзюбич** у доповіді «Краєзнавчі бібліографічні ресурси у відображенні Шевченкіани» презентувала результати дослідження бази даних «Т. Г. Шевченко: метабібліографія», створеної у відділі національної бібліографії НБУВ у рамках проекту «Бібліографічна Шевченкіана». Аналіз краєзнавчих бібліографічних покажчиків, виданих обласними універсальними науковими бібліотеками, науковими установами регіонів, науковцями вищої школи, присвячених бібліографічній Шевченкіані, виявив різноманіття видів та жанрів відображених документів та засвідчив зростання інтересу обласних універсальних наукових бібліотек до шевченківської тематики, який значно зріс у зв'язку з відзначенням 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка.

Низку доповідей учасники семінару присвятили історичним джерелам. Заст. ген. директора НБУВ, канд. пед. наук, старш. наук. співробітник **Т. П. Павлуша**, зав. сектору НБУВ **О. О. Починок** розкрили тему «Календарі і пам'ятні книги у фондах НБУВ: формування та використання історичних колекцій». Вони дослідили рідкісні та маловідомі календарі, місяцеслови, адрес-календарі, довідкові книги-календарі, альманахи-щорічники, календарі-порадники галузевого та універсального змісту, що зберігаються у фондах НБУВ, їх використання читачами. Йшлося, зокрема, про «Буковинський календарь» (1885 р.), «Буковинско-руський місяцеслов» (1879 р.), «Новоросійський календарь», календар «Промінь» на 1907 р., виданий київським видавництвом «Початок», «Киевский народный календарь», редактований О. Ф. Андріяшевим та «Календарь на 1918–1919 гг. Харьковского Общества Любителей Природы» з автографом В. І. Вернадського. За даними доповідачів, найбільшим попитом у чи-

тачів НБУВ користуються: календар-альманах «Дніпро», календарі видавництва «Просвіта», народний календар «Село», календарі для осіб певної професії, зокрема: «Календарь пчеловода на все времена года», «Календарь виноградаря», «Календарь для учителей», «Юридический календарь», а також календарі, видані губернськими статистичними бюро та ЦСУ.

Старш. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **С. Г. Закірова** розглянула губернські пам'ятні книжки Російської імперії як особливий вид історичного джерела XIX – початку XX ст., що містить ґрунтовний інформаційний ресурс. За словами дослідниці, на сторінках пам'ятних книг подано унікальний краєзнавчий фактографічний матеріал, який становить великий інтерес для нинішніх істориків і регіоналістів: різні за характером і формою викладу етнографічні, археологічні, статистичні відомості, що інформують про економічний розвиток, склад і заняття населення, природні умови регіону, стан освіти та релігійного життя. Особлива цінність пам'ятних книжок полягає у тому, що вони дають змогу «побачити» картину повсякденного життя краю очима її сучасників, простежити динаміку багатьох соціально-економічних процесів, що відбувалися упродовж минулих століть.

З доповіддю «Україна на міжнародній арені: відображення у довідково-бібліографічних виданнях» виступив старш. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **О. Я. Дуднік**. Він наголосив на актуальності даної тематики як в нинішній час (відзначення 25-річчя незалежності України й обрання її непостійним членом Ради Безпеки ООН), так і в історичному зрізі. Проаналізувавши видання, що зберігаються у фондах НБУВ, дослідник систематизував збірники документів, енциклопедії, довідники, словники, історичні хроніки, бібліографічні покажчики з питань міжнародного права і міжнародних відносин за тематичним принципом (українське питання на міжнародній арені у XX ст., історія і термінологія української дипломатії, представництва іноземних держав в Україні, зовнішня політика та міжнародне співробітництво суверенної України, євроатлантичний напрям інтеграції: Україна – НАТО; Україна – ЄС і Україна – Рада Європи, геополітика України; дипломатичний протокол та етикет). О. Я. Дуднік закликав активніше популяризувати довідково-бібліографічні видання, зокрема, маловідомі зарубіжні бібліографічні покажчики. Це дасть змогу користувачам поглибити історичні знання, сприятиме об'єктивності досліджень та розширить джерельну базу наукового пошуку.

Мол. наук. співробітник НБУВ **А. М. Колесніченко** всебічно охарактеризувала бібліографічні видання з етнографії та фольклору України як джерельну базу суспільствознавчих досліджень.

Про використання зарубіжних електронних інформаційних ресурсів та формування баз даних в Австрії розповів присутнім наук. співробітник НБУВ **М. А. Воробей**. Він розкрив можливості бібліографічного пошуку в Австрійському зведеному каталозі. Саме через пошукову систему останнього Австрійська національна бібліотека надає доступ до інформації 80 бібліотек Австрії (понад 10 млн назв). Доповідач ознайомив з іншими зведеними каталогами – газет, журналів та серіальних видань, можливостями ширшого пошуку німецькомовної та іншими мовами інформації через Віртуальний каталог у Карлсруе (Karlsruhe Virtual Catalog, KVK).

Мол. наук. співробітник НБУВ **А. О. Жабін** представив політематичний ресурс – пошукову платформу Web of Science, що об'єднує реферативні бази даних публікацій у наукових журналах, книг, матеріалів конференцій і патентів. Міжнародно визнана комплексна система наукового цитування, яка розробляється та надається компанією Thomson Reuters, охоплює понад 12 тис. журналів, 160 тис. матеріалів конференцій з усього світу. У доповіді йшлося про галузеві колекції Web of Science, можливості авторського та тематичного пошуку у базі даних Core Collection, його результати та перспективи застосування у наукометрії. Були розкриті

пошукові можливості Web of Science для українських користувачів, особливості реєстрації, стан цитування праць вітчизняних вчених у базі даних та представлення у ній українських журналів.

Учасникам семінару було презентовано дві ґрунтовні бібліографічні праці. Наук. співробітник НБУВ **І. Д. Войченко** розповіла про роботу над книгознавчим та бібліографічним дослідженням «Кобзар» Т. Г. Шевченка у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського» (автори: Л. В. Беляєва, І. Д. Войченко. – Київ, 2015). Як з'ясувалося, у фонді НБУВ зберігається значне за обсягом зібрання кобзаріани – 387 видань (майже 1 тисяча примірників) мовою оригіналу та в перекладах 21 мовою світу, а також 6 рукописних «Кобзарів» із фондів Інституту рукопису. Унікальність колекції визначають, насамперед, рідкісні та раритетні видання, серед яких – усі прижиттєві «Кобзарі» (у т. ч. перше видання 1840 р.), видання XIX – першої половини XX ст., «Кобзарі» з колекцій та з автографами видатних істориків, культурних діячів, які можна віднести до категорії книжкових пам'яток. З книгою можна ознайомитися на сайті НБУВ: http://irbis-nbuv.gov.ua/E_lib/kobzar/.

Значний інтерес викликав бібліографічний покажчик «Спеціалізовані вчені ради як складник розвитку Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (1994–2014)», підготовлений фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (укладачі: Л. Д. Березівська, Т. Л. Гавриленко, Л. М. Заліток, О. С. Покусова та ін. – Київ, 2016). Метою створення посібника є формування банку даних про тематику захищених дисертацій в Інституті педагогіки НАПН України з проблем педагогіки за 1994–2014 рр., розкриття історії та ролі спеціалізованих учених рад Інституту у підготовці науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, у пошуку інформації про наукові здобутки вітчизняних вчених. Бібліографічний покажчик містить відомості про захищені дисертації на здобуття наукових ступенів кандидата й доктора педагогічних наук. Видання розраховане на науковців, викладачів, докторантів, аспірантів. Наразі воно є у вільному доступі на сайті ДНПБ: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/05/specializovani_2016.pdf.

Учасники семінару дійшли висновку, що інформаційна функція бібліотеки залишається основним змістом діяльності наукової бібліотеки. Тому не випадково у бібліотеках останнім часом надається великого значення підготовці методичних посібників, практичних рекомендацій зі складання бібліографічних покажчиків, оптимізації інформаційно-аналітичної та реферативної діяльності бібліотек в умовах інформаційних змін.

Враховуючи те, що електронне середовище неминуче зближує учасників інформаційного процесу, варто постійно узгоджувати термінологію бібліографії, інформатики та архівної справи, взаємно збагачуватися досвідом аналітико-синтетичного опрацювання документів, оперативніше поширювати інформацію про створені і заплановані до випуску бібліографічні покажчики, передплачені ресурси провідних світових виробників. Це сприятиме розвитку комплексних досліджень та формуванню цілісного наукового знання, вдосконалюватиме інтегровану систему вторинних інформаційних продуктів.

Семінар дав змогу ознайомитися хоча б з невеликою частиною довідково-бібліографічних ресурсів бібліотек, що пропонуються сьогодні українським користувачам, став стимулюючим чинником розвитку науково-інформаційної діяльності на інноваційних засадах.

Тетяна Добко,
д-р наук із соц. комунікацій,
керівник Центру науково-бібліографічної інформації НБУВ
Віталіна Шкаріна,
наук. співробітник НБУВ